

O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI BARPO ETISH SHAROITIDA BARQAROR RIVOJLANISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI

Muhammadiyev Og‘abek Zarif o‘g‘li

Termiz davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti

Iqtisodiyot yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Turopova Nigora Xolmurod qizi**

Termiz davlat universiteti, i.f.f.d.,(PhD)

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O‘zbekistonda yashil iqtisodning rivojlanishi va uning barqaror rivojlanish uchun ahamiyatini tahlil qiladi. Unda yashil iqtisodning asosiy prinsiplari, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish, resurslarni samarali ishlatish va ekologik barqarorlikni ta‘minlashga qaratilgan yondashuvlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, O‘zbekistonning bu sohadagi amaliyoti va kelajakda yashil iqtisodga o‘tishdagi imkoniyatlar va qiyinchiliklar muhokama qilinadi. Maqola, mamlakatning ekologik va iqtisodiy barqarorligini ta‘minlash yo‘lida yashil iqtisodning o‘rni va uning rivojlanishiga qaratilgan tashabbuslarni yoritadi.

***Kalit so‘zlar:** yashil iqtisod, barqaror rivojlanish, qayta tiklanuvchi energiya, ekologik barqarorlik, resurslarni samarali ishlatish, yashil texnologiyalar, ijtimoiy tenglik, atrof-muhitni muhofaza qilish, iqtisodiy o‘rni.*

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется развитие «зелёной» экономики в Узбекистане и её значение для устойчивого развития. Рассматриваются основные принципы «зелёной» экономики, подходы, направленные на переход к возобновляемым источникам энергии, эффективное использование ресурсов и обеспечение экологической устойчивости. Также рассматривается опыт Узбекистана в этой области, возможности и проблемы будущего перехода к «зелёной» экономике. В статье освещается роль «зелёной» экономики в обеспечении экологической и экономической устойчивости страны и инициативы, направленные на её развитие.

***Ключевые слова:** зеленая экономика, устойчивое развитие, возобновляемая энергетика, экологическая устойчивость, эффективное использование ресурсов, зеленые технологии, социальное равенство, охрана окружающей среды, экономический рост.*

ABSTRACT

This article analyzes the development of the green economy in Uzbekistan and its importance for sustainable development. It examines the basic principles of the green economy, approaches aimed at transitioning to renewable energy sources, efficient use of resources, and ensuring environmental sustainability. It also discusses Uzbekistan's practice in this area and the opportunities and challenges of the future transition to a green economy. The article highlights the role of the green economy in ensuring the country's environmental and economic sustainability and initiatives aimed at its development.

Keywords: *green economy, sustainable development, renewable energy, environmental sustainability, efficient use of resources, green technologies, social equality, environmental protection, economic growth.*

KIRISH

Yashil iqtisodiyot – bu tabiiy resurslardan samarali foydalanishga, atrof-muhitga zarar yetkazmagan holda iqtisodiy o'sishga asoslangan iqtisodiy modeldir. U an'anaviy iqtisoddan farqli ravishda ekologik barqarorlik va ijtimoiy tenglikni ta'minlashga qaratilgan. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va ekologik barqarorlikni ta'minlash yo'lida muhim qadamlar tashlamoqda. Yashil iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan rivojlanish modeli mamlakatda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va iqlim o'zgarishiga moslashuv jarayonlarini jadallashtirish imkonini bermoqda.

Yashil iqtisodiyot tushunchasi va uning dolzarbligi bugungi kunda yechilishi kutib turilgan muammolarning negiziga qaratilgan hisonlanadi, xususan ta'rifga qaytadigan bo'lsak, Yashil iqtisodiyot – bu iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda atrof-muhitni asrash, ijtimoiy farovonlikni oshirish va resurslardan barqaror foydalanishni ta'minlovchi tizimdir. BMT tomonidan ilgari surilgan “Barqaror rivojlanish maqsadlari” (SDG) doirasida yashil iqtisodiyot asosiy yo'nalish sifatida e'tirof etilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish islohotlari 2019-yilda qabul qilingan “Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi” mamlakatning ekologik barqaror iqtisodiy modelga o'tishida muhim hujjat bo'ldi. Ushbu strategiyada quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratilgan:

- qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish;
- suv va yer resurslaridan samarali foydalanish;
- chiqindilarni qayta ishlash tizimini kengaytirish;

transport va sanoat tarmoqlarida ekologik texnologiyalarni joriy etish.

Yashil energetika va qayta tiklanuvchi manbalari bugungi kunda mamlakatda quyosh va shamol energiyasiga asoslangan loyihalar jadal amalga oshirilmoqda. Masalan, “Nur Navoi” quyosh elektr stansiyasi, “Zarafshon” shamol parki kabi yirik loyihalar energiya mustaqilligini ta’minlash bilan birga, atmosferaga chiqindilarni kamaytirish imkonini bermoqda. Ekologik boshqaruv va xalqaro hamkorlik aloqalari esa O‘zbekiston BMTning “Iqlim o‘zgarishi bo‘yicha Parij kelishuvi”ga qo‘shilgan bo‘lib, bu mamlakatning global ekologik siyosatda faol ishtirokini anglatadi. Shu bilan birga, Yevropa Ittifoqi, Osiyo Taraqqiyot Banki va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda yashil loyihalar moliyalashtirilmoqda. Mamlakatda yashil iqtisodiyotga o‘tishning asosiy tamoyillari quyidagilar:

- Ekologik barqarorlik va ishlab chiqarish va iste’molda chiqindilarni kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish.
- Resurslarning samarali ishlatilishi – suv, yer va energiyadan tejamkorlik bilan foydalanish.
- Ijtimoiy adolat – barqaror rivojlanish natijalaridan barcha qatlamlarning foydalanishini ta’minlash.
- Yashil texnologiyalarni rivojlantirish – ekologik toza sanoat va transportni rivojlantirish.

Yashil Iqtisodiyotning afzalliklari ekologik muammolarni kamaytiradi, havoning ifloslanishini pasaytiradi, iqlim o‘zgarishiga qarshi kurashadi, yangi ish o‘rinlari yaratadi, ekologik toza texnologiyalar va xizmatlar bozorini kengaytiradi, energetik mustaqillikni ta’minlaydi, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o‘tish orqali importga qaramlikni kamaytiradi.

Shu o‘rinda yashil iqtisodiyot har qanday iqtisod nazariyasi sifatida aniq ta’riflanadi, unga ko‘ra iqtisodiyot o‘zi yashaydigan ekotizimning tarkibiy qismi hisoblanadi (Lin Margulisdan keyin). Mavzuga yaxlit yondashuv tipik bo‘lib, iqtisodiy g‘oyalar ma’lum bir nazariyotchiga qarab har qanday boshqa mavzular bilan aralashib ketadi. Feminizm, postmodernizm, atrof-muhit harakati, tinchlik harakati, Yashil siyosat, yashil anarxizm va globallashuvga qarshi harakat tarafdorlari bu atamani asosiy iqtisodiyotdan tashqarida bo‘lgan juda boshqacha g‘oyalarni tasvirlash uchun ishlatishgan.

Ushbu atamaning qo‘llanishi rasmiy ravishda tashkil etilgan va bosh harflar bilan yozilgan *Yashil* atamani noyob va ajralib turuvchi belgi sifatida da’vo qiladigan Yashil partiyalarning siyosiy farqi bilan yanada aniqlashtiriladi. Shunday qilib, odatda yashil iqtisodiyotga o‘tishni, biomimikriyani va bioxilma-xillikni to‘liqroq hisobga olishni targ‘ib qiluvchi „yashil iqtisodchilar“ning bo‘sh maktabiga murojaat

qilish ma'qul. (Qarang: *"Ekotizimlar va biologik xilma-xillik iqtisodiyoti"*, ayniqsa, ushbu maqsadlarga qaratilgan joriy nufuzli xalqaro ishlar uchun va bularning oddiy odamlar uchun taqdimoti uchun Tabiiy kapital banki.) Ba'zi iqtisodchilar yashil iqtisodiyotni ko'proq tashkil etilgan maktablarning filiali yoki kichik sohasi sifatida ko'rishadi. Masalan, an'anaviy er tabiiy kapitalga umumlashtirilgan va mehnat va jismoniy kapital bilan ba'zi umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan klassik iqtisod sifatida qaraladi (chunki daryolar kabi tabiiy kapital aktivlari to'g'ridan-to'g'ri kanallar kabi inson tomonidan yaratilgan aktivlar o'rnini bosadi). Yoki u marksistik iqtisod sifatida qaraladi, tabiat Lumpenproletariatning bir shakli, insoniyat iqtisodiyotiga ortiqcha qiymat beradigan noinsoniy ishchilarning ekspluatatsiya qilinadigan bazasi yoki neoklassik iqtisodning bir tarmog'i bo'lib, unda rivojlanish uchun hayot narxi va boshqalar. Rivojlangan davlatlar kuchlar muvozanatini aks ettiruvchi nisbatda barqaror saqlanadi va insoniy bo'lmagan hayot juda past.

UNEP (va Buyuk Britaniya kabi milliy hukumatlar) tomonidan tabiiy kapital g'oyalari va „yashil iqtisodiyot“ shiori ostida to'liq xarajatlarni hisobga olish g'oyalari tobora ortib borayotgan majburiyat maktablar o'rtasidagi farqlarni yo'q qilishi va ularning barchasini „yashil iqtisodiyot“ ning o'zgarishlari sifatida qayta belgilashi mumkin. 2010 yildan boshlab Bretton-Vuds institutlari (xususan, Jahon banki ^[6] va Xalqaro valyuta jamg'armasi (o'zining „Yashil jamg'arma“ tashabbusi orqali) global pul-kredit siyosati uchun mas'ul bo'lgan) biologik xilma-xillikni baholash va yanada rasmiy va universal biologik xilma-xillikka o'tish niyatini bildirishdi. moliya . Bularni emissiya va chiqindilarni kam bo'lmagan, ammo tubdan nolga tenglashtirishni hisobga olgan holda, Nolinchi Emissiyalar bo'yicha tadqiqot va tashabbuslar ilgari suriladi. UNEP 2011 Yashil iqtisodiyot hisobotida aytilishicha, „mavjud tadqiqotlarga asoslanib, global iqtisodiyotni yashillashtirish uchun yillik moliyalashtirish talabi 1,05 dan 2,59 trillion AQSh dollari oralig'ida bo'lishi taxmin qilingan. Ushbu talabni istiqbolda joylashtirish uchun bu global yalpi kapital shakllanishi bilan o'lchanadigan yiliga jami global investitsiyalarning o'ndan bir qismini tashkil qiladi.“

COP26da Yevropa investitsiya banki ko'p tomonlama rivojlanish banklari bilan kelishilgan va Parij kelishuviga mos keladigan adolatli o'tishning umumiy tamoyillari to'plamini e'lon qildi. Printsipal moliyalashtirishni sof nol uglerodli iqtisodga o'tishga yo'naltirishni nazarda tutadi, shu bilan birga ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlarni, shuningdek, siyosatni jalb qilish va inklyuzivlik va gender tengligi bo'yicha rejalar bilan birga uzoq muddatli iqtisodiy o'zgarishlarni amalga oshirishga qaratilgan.

O'zbekistonda yashil iqtisodga o'tish bosqichlari; O'zbekiston Respublikasi prezidentining “2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining “yashil”

iqtisodga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 04.10.2019 yildagi PQ-4477-son qaroriga binoan; Mamlakatda tarkibiy o'zgartirishlarni chuqurlashtirish, iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlarini modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash hamda hududlarni bir maromda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Qoleversa 2025-yil nomini "atrof-muhitni asrah va "yashil" iqtisodiyot yili" deb nomlanishi bu havo va suvning ifloslanishi, tuproq eroziyasi, cho'llanish, qazilma yoqilg'ilarni behisob ishlatish global isishga, tabiiy ofatlarning ko'payishiga olib kelmoqda, atrof-muhit va aholi sog'lig'iga zarar yetkazmoqda. Bunga javoban mamlakatda uch yil avval "Yashil makon" umummilliy loyihasi boshlandi. Qo'shni mamlakatlar bilan birgalikda Mintaqaviy iqlim strategiyasini amalga oshirishga kirishildi. Toshkentda Markaziy Osiyo atrof-muhit va iqlim o'zgarishlarini o'rganish universiteti tashkil etildi. Shuningdek, O'zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan bu borada qabul qilingan ikkita muhim rezolyutsiyaning tashabbuskori bo'ldi. Ayni vaqtda "yashil" energetika iqtisodiyotimiz drayverlaridan biriga aylanayotgani ta'kidlandi. Hukumat yil nomida belgilangan eng muhim vazifalar bo'yicha davlat dasturini ishlab chiqishi belgilandi. Ushbu dasturda "yashil" texnologiyalarni joriy etish, suvni tejash, ko'kalamzor hududlarni keskin ko'paytirish, Orol fojiasining oqibatlarini yumshatish, chiqindilar muammosini hal qilish, eng muhimi, aholi salomatligini mustahkamlash kabi masalalar ustuvor ahamiyat kasb etishi zarurligi ta'kidlandi.

XULOSA

Yashil iqtisodiyot O'zbekistonning barqaror rivojlanish strategiyasining ajralmas qismiga aylanmoqda. Ekologik xavfsizlikni ta'minlash, iqtisodiyotning resurs sig'imini kamaytirish va aholining ekologik madaniyatini oshirish bu yo'nalishning muhim vazifalaridandir. Kelgusida texnologik innovatsiyalar, ilmiy tadqiqotlar va xalqaro hamkorlikni kengaytirish yashil iqtisodiyotning yanada samarali rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-son qarori, 2019-yil.
2. BMT. "Barqaror rivojlanish maqsadlari – 2030 kun tartibi". Nyu-York, 2015.
3. Karimov, I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. Toshkent: O'zbekiston, 1997.
4. OECD Green Growth Indicators, 2022.
5. Xolboev, A. "Yashil iqtisodiyot va ekologik siyosatning dolzarb masalalari". Iqtisodiyot va innovatsiya jurnali, 2023.